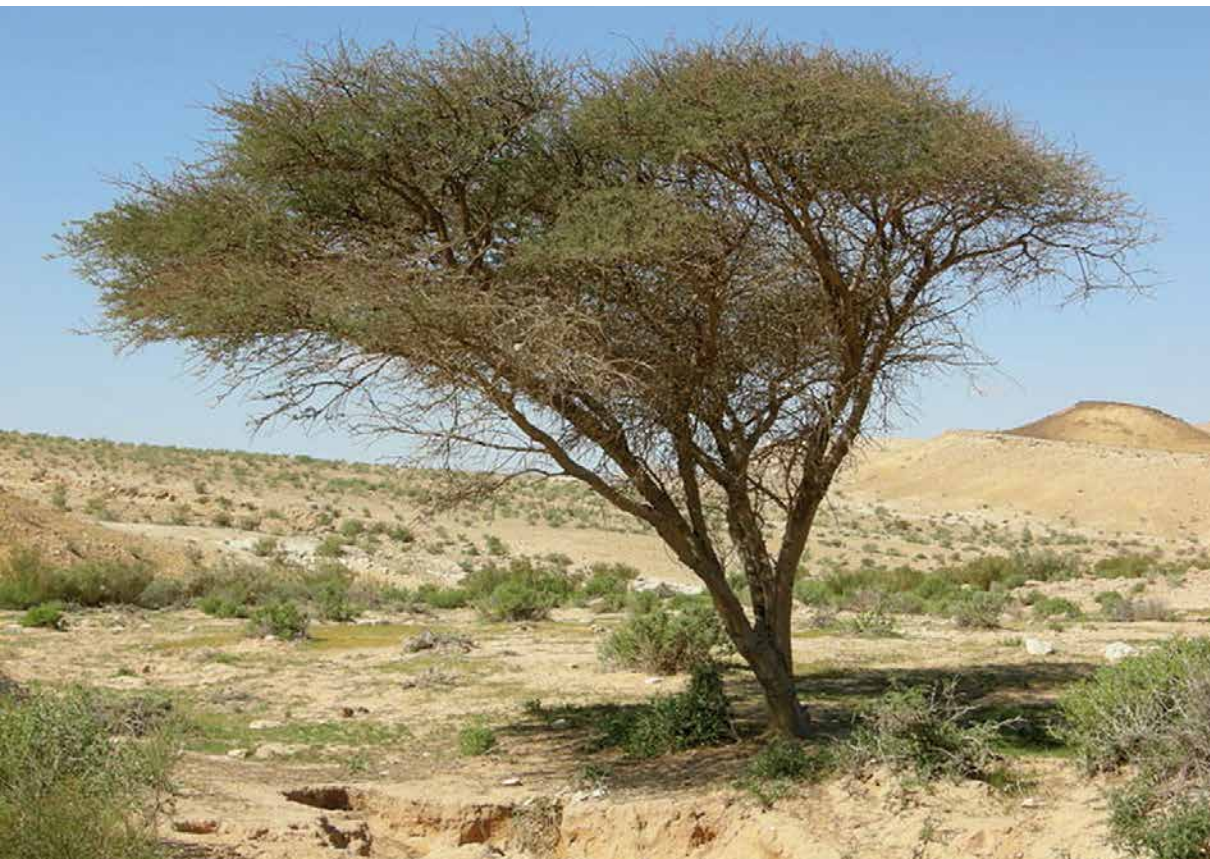

Vrede over Israël

Jaargang 58
Nummer 1
Januari 2014

Van de redactie

2

Het Lied van Simeon

3

Een gulden middenweg?

6

Israël uniek (1)

11

*Hij maakt het
reukofferaltaar van
acaciabout, een el
lang en een el breed,
vierkant en twee el
hoog;
Exodus 37:25*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

In het eerste nummer van jaargang 58 een drietal artikelen. Traditioneel beginnen we met de Schriftstudie. Vervolgens een artikel in de serie 'Stromingen in het jodendom'. We zijn de serie begonnen met twee verhalen over het orthodoxe jodendom. Eén over de ultraorthodoxie en daarna één over de vraag wat kenmerkend is voor de orthodoxie binnen de joodse gemeenschap. Vervolgens informeerden we u over het liberale jodendom. Ditmaal een artikel over de tussengroep, de 'conservatives'. Ten slotte het eerste deel van een artikel dat op 4 oktober 2013 als lezing werd uitgesproken namens het Centrum voor Israëlstudies op een studiebijeenkomst van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt te Kampen.

Ds. Hans Ruiter verzorgt de Schriftstudie. Deze heeft **Het Lied van Simeon** tot onderwerp. Het lied, waarin de voorstelling van het kind Jezus in de tempel centraal staat, laat op treffende wijze zien dat Israël het volk is dat God als eerste gekozen heeft en liefheeft.

Ds. Aart Brons geeft in zijn bijdrage **Een gulden middenweg?** informatie over het Masorti Jodendom. Het is een van de toonaangevende stromingen binnen het huidige Jodendom. De stroming worstelt met de vraag hoe je vasthoudend aan de traditie midden in de hedendaagse wereld moet staan.

Ds. Aalt Visser, voorzitter van het bestuur van de Stichting Centrum voor Israëlstudies, schetst in zijn artikel **ISRAËL UNIEK – waarom Israël (niet) bijzonder is** – een beeld van de manier waarop in de huidige tijd theologisch en politiek over Israël gedacht wordt. Zijn we terug bij af? Is de 'vervangingsleer' toch nog springlevend? Maar wat betekent het verbond van God Israël dan? De eerste twee vragen komen vooral in dit nummer naar voren. Op de laatste vraag wordt in het volgende nummer uitgebreid ingegaan.

Bij de foto op de voorpagina Bijbelse bomen en planten.

In het Oude Testament wordt de acaciaboom, vooral in het boek Exodus, herhaaldelijk genoemd. Geen wonder, want in dit Bijbelboek wordt over de bouw van de tabernakel en de ark van het verbond verteld. Bepaalde voorwerpen, zoals het reukofferaltaar, werden uit dit hout vervaardigd. Door de trage groei, vanwege de droogte en de wind in de woestijngebieden waardoor het volk Israël naar het beloofde land trok, ontstond en heel duurzame houtsoort, uiterst geschikt om meubels van te maken. In bepaalde delen van Kanaän kwam in Bijbelse tijden de acacia erg veel voor. Daarom werd de boom soms aan een streek of plaatsnaam verbonden. Een voorbeeld daarvan is de plaats Sittim in Numeri 25 vers 1. Sittim of sjittim is het meervoud van het Hebreeuwse woord sjittah, dat acacia betekent.

Het Lied van Simeon

Ds. Hans Ruiter

De slotregel van het lied van Simeon geeft precies weer waarom het gaat bij de komst van de Messias van Israël, die ook Heiland der wereld is. Dus is het goed om daar steeds weer van doordrongen te raken. Wat betekenen deze woorden, waar komen ze vandaan, wie spreekt ze uit en wanneer?

Om met de twee laatste vragen te beginnen: Simeon spreekt ze uit, en hij doet dat bij de 'voorstelling in de tempel', dus wanneer Maria en Jozef met hun kind Jezus op het tempelplein zijn. Ze treffen daar de hoogbejaarde profetes Hanna aan – haar leeftijd wordt aangeduid – en zij was meestal in de tempel te vinden. Ze treffen ook Simeon. Zijn

leeftijd wordt niet genoemd, en dat hij in de tempel is, wordt als werking van de Geest gezien. Van hem wordt gezegd dat hij rechtvaardig en vroom is en dat hij uitziet naar de vertroosting voor Israël. Opvallend is dat er bij hem drie keer sprake is van de Heilige Geest.

- De Geest rustte op hem (vs. 25);
- De Geest openbaart hem iets (dat hij niet sterven zou, voordat... vs. 26.);
- De Geest drijft hem naar de tempel (vs. 27).

Wat ook opvalt is dit: Lukas gebruikt hier zijn Hebreeuwse naam: Simeon, terwijl elders vooral de vergrieksing wordt genoemd: Simon. Alsof Simeon als vertegenwoordiger van de Tenach op de drempel staat van een tijd waarin Simon (Petrus) het Evangelie

vertegenwoordigt. Tussen die twee zit een continuïteit. Beide namen gaan terug op een werkwoord dat 'horen' betekent (vgl. Samuël), al wordt er wel een grenslijn getrokken. Want Simeon spreekt over een beëindiging van iets. Maar waarvan dan? Daarover bestaat nogal wat verschil van mening.

29. Meester, nu laat gij uw dienaar gaan in vrede, – naar uw woord;
30. Want mijn ogen hebben gezien uw heil
31. dat gij bereid hebt voor het aanschijn van alle gemeenschappen:
32. licht tot ontsluiting van volkeren, de glorie van Israël, uw gemeente!

Nu, laat Gij gaan/maakt Gij los uw knecht (doulos: slaaf), heer (despotes: meester, baas; gebieder), naar uw woord in vrede.

Drie mogelijkheden van uitleg doen zich voor:

- Allereerst: afgaande op het begrippenpaar

despotes-doulos kan het hier betekenen: vrijlating uit de slavernij.

Die vrijlating is in Israël een mogelijkheid, en zelfs een voorschrift. Men denke aan het sabbatjaar (elk zevende jaar) of het jobeljaar (elk vijftigste jaar), waarin slaven moesten worden vrijgelaten. Of dat voorschrift ooit zo gefunctioneerd heeft, is niet bekend.

- Vervolgens: in een wat afgeleide zin zou het ook kunnen betekenen: Nu

Schriftstudie
n.a.v.

Lukas 2:29-32

Hans Ruiter

ontheft Gij mij van mijn dienstwerk/taak/opdracht. Dat zou in algemene termen kunnen gelden van de taak die Simeon zich wist gesteld: het uitzien naar de vertroosting/bemoediging/aansporing (van 'paraklesis') van Israël (vs. 25). Het voorwerp van de verwachting is nu immers gekomen en zichtbaar in dit kind Jezus. Daarmee is er een eind gekomen aan het verwachten.

- Ten slotte: een derde mogelijkheid gaat een totaal andere kant uit: Simeon ziet het einde van zijn leven aangebroken. Het begrippenpaar 'heengaan in vrede' is dan een verzachtende uitdrukking voor sterven. Zo wordt het in veel commentaren genoemd. Er wordt dan een verband

de taak zijn geweest, want zijn werk gaat overgenomen worden door de Messias Jezus. Hij wordt als een wachter, een soldaat, afgelost. Mijns inziens is de eerste verklaring het meest passend. Als reden wordt het volgende aangegeven:

Want mijn ogen hebben gezien uw heil, dat Gij bereid hebt voor het aanschijn van alle gemeenschappen.

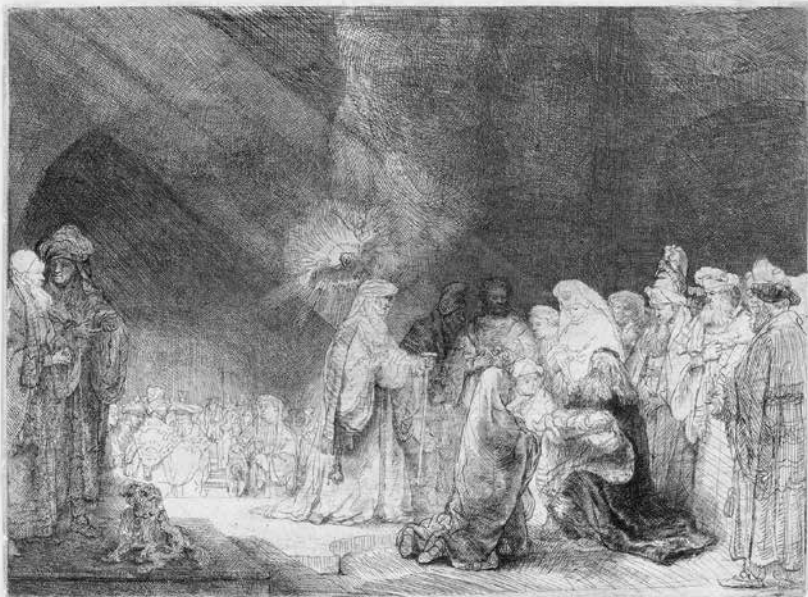
Die woorden sluiten aan bij de belofte van vs. 26 dat hij de Messias van de Here zou zien.

Hier wordt dat heil, redding genoemd. Luther gaat in zijn vertaling zover, dat hij hier spreekt over de Heiland.

Iemand die redding en verlossing komt bewerken. Hier wordt het gezegd over alle volken, met inbegrip van Israël.

Nu is het opvallend dat hier een woord voor 'volken' wordt gebruikt, dat doorgaans wordt toegepast op het volk Israël. Om het onderscheid aan te geven gebruikt de Naardense Bijbel voor Israël het woord 'gemeenschap' of 'gemeente'. Zie maar naar vs. 32b, waar hetzelfde woord staat: uw volk (gemeente) Israël. Als het over de andere (heiden)volken

gaat, wordt er ook een ander woord gebruikt – volk(en) – en dat komen we dan ook tegen in vs. 32a: licht tot openbaring van de volken. Dat woordgebruik sluit aan bij wat doorgaans in het Hebreeuws wordt onderscheiden. Israël wordt meestal met 'am' en de andere, heidense volken met 'gojjiem'

Rembrandt: Simeon in de tempel

gelegd met vs. 26 waar staat dat hij niet zou sterven voordat hij de Messias (Christus) van de Here zou hebben gezien. Vandaar dat sommigen van mening zijn dat Simeon een oud man was. Dat wordt hier niet gezegd, en het heengaan in vrede zal eerder iets van een eervolle ontheffing van

aangeduid. Dat is in het grieks overgenomen. Voor het volk Israël: laos, voor een ander volk: ethnos. Waarom wordt dat in vs. 31 niet voor alle volken gebruikt? Wel, het zal erom gaan dat alle volken tot het heil en de glorie van Israël zullen komen. Want het heil is uit de Joden. De Messias is immers uit de Joden.

Licht tot ontsluiting van de volken
De uitdrukking 'licht voor de volken' treffen we ook aan bij de profeten. Te denken is aan Jesaja 42:6: *'Ik heb u gesteld tot een licht der natiën'* (NBG). Zo ook Jesaja 49:6. Nu staat er echter iets bij: Tot openbaring van de (heiden)volken. Openbaring (apokalypsis) is veelal vertaald met 'verlichting', en dat lijkt me toch iets te zwak. Een letterlijke weergave geeft hier een goede zin, zeker wanneer het gelezen wordt tegen de achtergrond van Jes. 25:7. Het zal dan gaan over de sluier van de onwetendheid, de onkunde omtrent Gods heil. Ook daar wordt gesproken over alle volken, voor wie een feestmaal is aangericht. Tegelijk wordt daar ook iets anders gezegd: de smaad van zijn volk wordt weggenomen. In plaats van de smaad komt nu de heerlijkheid (doxa).

De glorie van Israël, uw gemeente.

Het woord doxa wordt met glorie/roem/ heerlijkheid/eer vertaald. Het is de weergave van het Hebreeuwse woord 'kabod', en de betekenis van dat woord gaat toch iets meer in de richting van gewicht, importantie. Zeer verwant zijn de woorden uit Jes 46:13: *'Ik geef aan Sion heil, aan Israël mijn luister'* (NBG).

De profetische woorden van belofte vinden, naar de woorden van Simeon, hun vervulling in de pasgeboren Jezus. Heil en vrede, redding en verlossing, licht en heerlijkheid worden door

Hem tot stand gebracht, al moeten we daarbij niet vergeten, en dat zegt Simeon ook in het vervolg, dat het door de crisis heen zal gaan. Intussen is het opvallend, dat hier alle volken ter sprake komen. Als je afgaat op de woorden 'laos' en 'ethnos' vindt er een merkwaardige verschuiving plaats. De ontsluiting van de heidenvolken, en

Rembrandt: Simeon en Hanna bij Jezus en Maria

de deelname van Gods eigen volk Israël zijn beide resultaat van Gods reddend ingrijpen, en maken dat de heidenvolken door de HEER worden toegeëigend tot zijn volken. Samen mogen ze er zijn tot eer (doxa) aan God in den hoge; en dan mogen ze ook samen vrede brengen op aarde (vgl. vs. 14).

Een gulden middenweg?

Ds. Aart Brons

In het hele spectrum van het jodendom zijn ze eerder progressief dan conservatief te noemen

In de serie “Stromingen in het Jodendom” geven we nu aandacht aan een stroming die stevast wordt gekarakteriseerd als een middenpositie tussen twee stromingen die eerder in dit blad aan de orde kwamen: de orthodoxie (zie jrg. 57 nr. 2¹) en de *Reform*-beweging (zie “Het liberale Jodendom”, nr. 4²). Zelf zegt men: ondanks onze middenpositie gaan we toch een onafhankelijke weg, en kiezen we een eigen, positieve positie³, “een derde weg”.⁴ We hebben het over de *conservatives*, oftewel de *masorti* beweging.

Conservatives/Masorti

De oorspronkelijke aanduiding, *Conservative Judaism*, is in de USA en Canada nog steeds de meest gangbare; daarbuiten gebruikt men tegenwoordig vooral de aanduiding *Masorti*⁵ (het Hebreeuwse woord voor “traditioneel”). Maar wat heet “conservatief, traditioneel”? Dat is deze beweging in vergelijking met de *Reform* beweging, die veel vrijer met de traditie omgaat. Dáártegenover hechten de *conservatives* meer aan de Joodse traditie. Anderzijds

התנועה המסורתית
The Masorti Movement

zien ze die niet als iets waaraan niet te tornen valt. Eerder gaat het om een stroom die in beweging is en moet blijven. Zo zijn ze ten opzichte van de Orthodoxie juist veel minder behoudend. In het hele spectrum van het jodendom zijn ze eerder progressief dan conservatief te noemen.

Met de traditie staan in het heden

Op de Britse *Masorti* website⁶ staat: “Ons streven is: ontvangen uit het verleden, staan in het heden, en overdragen (als “traditie”, *masorèt*) aan de toekomst.” Daarbij wordt nadrukkelijk een eigen plaats toegekend aan de kennis en wetenschap van de eigen tijd. Die moeten niet worden genegeerd (zoals de Orthodoxie doet), maar veeleer worden gebruikt om de traditie beter te interpreteren en juist zo béter te bewaren. “Authentieke verbondenheid met het jodendom is alleen mogelijk als men zich betrokken bezighoudt met het Joodse leven en leren, maar tegelijk ook met de wetenschappelijke, sociale en filosofische waarheden, waar die ook gevonden worden.”⁷ Beide kanten wil

Aart Brons

- 1 www.kerkenisrael.nl/vrede-over-israel/voi57-2b.php
- 2 www.kerkenisrael.nl/vrede-over-israel/voi57-4b.php
- 3 www.bbc.co.uk/religion/religions/judaism/subdivisions/conservative_1.shtml
- 4 masorti.org
- 5 Niet te verwarren met *masorati* – de aanduiding voor Joden die noch religieus noch seculier willen zijn; ze houden zich aan (veel van) de traditie (*masorèt*) puur vanuit een verbondenheid met het Joodse volk. Zie: en.wikipedia.org/wiki/Masorati

6 www.masorti.org.uk

7 idem

men helemaal serieus nemen. Een geleidelijke verandering van regels en praktijk is mogelijk, als die verandering maar wel in harmonie is met de Joodse traditie.

De trouw aan de Joodse traditie komt eigenlijk juist bij de *Masorti* tot zijn

(17^e eeuw). Die vastlegging leidde tot verstening.⁹ Daartegenover biedt nu de *conservative* ideologie het beste model om het jodendom te helpen om op het 3000 jaar oude pad van een organische, levende traditie verder te gaan, met de flexibiliteit die het kenmerk was van het

De Masorti Kotel: een eigen plek nabij de Kotel, de zgn. "Klaagmuur"

recht, schreef rabbi Adam Frank in een column in *Jerusalem Post Magazine*.⁸ Hij stelt dat de *conservative* ideologie het best de historische traditie van het jodendom weerspiegelt. Hij doelt dan op de manier waarop de traditie in het jodendom zich ontwikkelde en wisselde gedurende bijna 3000 jaar – totdat het geheel werd samengevat en vastgelegd in de *Sjoelchan Aroech*

Jodendom tot de 17^e eeuw, maar bijna is verdwenen in de *mainstream* van de Orthodoxie – aldus Frank.

Egalitair

De website van de *Masorti* beweging in Israël vat het eigene samen in drie woorden: “*Traditional. Egalitarian. Modern.*”¹⁰ Het eerste en laatste kernwoord kwamen hierboven al

De trouw aan de Joodse traditie komt eigenlijk juist bij de Masorti tot zijn recht

8 Rabbi Adam Frank in een column “Orthodox or Conservative?”, *Jerusalem Post Magazine*, 20 juli 2012

9 “until the ‘codification’ (sadly, read ‘ossification’) of the legal compendium known as the *Shulhan Aruch*”

10 www.masorti.org

Mannen en vrouwen bidden samen bij de Kotel

aan de orde. Maar er is dus nog een zo belangrijk, kenmerkend punt. De beweging wil *egalitair* zijn. Daarmee wordt bedoeld dat mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn. Ze zitten in de synagoge door elkaar. De vrouwen kunnen ook opgeroepen worden om voor te gaan bij de gebeden of voor een lezing uit de Tora. Er zijn ook vrouwelijke rabbijnen.

daarvoor Tora-rollen en gebedenboeken beschikbaar; ze worden opgeslagen in het Davidson Center.

Ondertussen is het in de *masorti* beweging wereldwijd niet overal zo dat mannen en vrouwen een gelijke plaats hebben. Er is een grote diversiteit binnen de *Masorti* beweging; dat blijkt zelfs op dit punt. Zo is er ook in de

De beweging wil egalitair zijn: mannen en vrouwen zijn gelijkwaardig

Een bijzondere plaats voor egalitair gebed, Tora-lezing en *bar-mitswa*- en *bat-mitswa* vieringen is de *Masorti Kotel*: een eigen plek nabij de *Kotel*, de zgn. “Klaagmuur”. Iedereen kent wel “*dé Kotel*”, waar mannen en vrouwen strikt gescheiden bidden. Die wordt aan de linkerkant begrensd door een opgang naar het tempelplein. De muur zelf gaat daarachter nog door; er staat nog een groot gedeelte in het Davidson Archeologisch Park. Om daar te komen moet je als toerist toegang betalen, maar er is een regeling voor de gebruik van die plek voor gebeden en vieringen van mannen en vrouwen samen. Er zijn

enige *masorti* gemeente die er nu in Nederland is (Almere-Weesp) nog een scheiding tussen de mannen- en de vrouwenafdeling.

Kernwaarden

In 1995 heeft Ismar Schorsch, professor aan het *Jewish Theological Seminary* in New York, zeven kernwaarden beschreven, in “The Sacred Cluster. The Core Values of Conservative Judaism.”¹¹ Er is niet één centraal punt. Ook is het niet zo dat het *Conservative Judaism* eigenlijk

¹¹ www.jtsa.edu/Conservative_Judaism/The_Sacred_Cluster.xml

van links en van rechts bepaald wordt, als “gulden middenweg” of als “vlees-noch-vis” – maar net hoe je het bekijkt. Nee, het gaat om een organische en coherente wereldbeschouwing, die het best gevat kan worden in zeven kernwaarden die van gelijke waarde zijn. Een caleidoscopisch cluster van verschillende naast elkaar staande waarden. Schorsch noemt eerst drie nationale, dan drie religieuze – wat past bij “the dual nature of Judaism as polity and piety”. Alle zijn gegrond en verenigd in wat als laatste wordt genoemd, de alles overweldigende aanwezigheid van God. De zeven kernwaarden zijn:

- **De centrale betekenis van het moderne Israël.** Israël is niet alleen de geboortegrond, maar ook de uiteindelijke bestemming van de Joden. De heilige teksten, historische ervaringen en liturgische reminiscenties houden dat levend.
- **Hebreeuws als voor het jodendom onvervangbare taal.** Het bestaan van de taal valt samen met dat van het volk; de vele lagen weerspiegelen de culturen waarin de Joden het jodendom bestendigden. Hebreeuws geletterd zijn is de sleutel tot het jodendom. Jodendom alleen via vertaling kennen is, om Bialik te citeren, als “het kussen van de bruid door een sluier.”
- **Toewijding aan het ideaal van *Klal Jisra’el*** (één heel Israël). Ondanks alle verstrooiing en verdeeldheid is Israël toch een gemeenschap en een eenheid. *Chaverim kol Jisra’el*: heel Israël is toch verbonden in een broederschap.
- **De bepalende rol van de Tora.** De lezing van de Tora op elke sabbat in de synagoge is het hart ook van de *conservative* dienst. Over hoe de Tora goddelijk is wordt verschillend gedacht. Maar of het nu direct of indirect openbaring van God aan zijn volk is, het is wel de wortel en de basis voor hoe God wil dat het Joodse

volk leeft. De Tora is – hoe dan ook – heilig. Het gaat er uiteindelijk niet om *waarom* je hem onderhoudt, maar wel *dat* je hem onderhoudt.

- **De studie van de Tora.** De Hebreeuwse Bijbel spreekt door de bestudering ervan nog steeds door. Iedere generatie en elke gemeenschap opnieuw heeft zich de Tora toegeëigend en die toegepast met eigen interpretaties. Daarmee is een enorme “exegetische dialoog” ontstaan waarin verschillende meningen van kracht en bewaard zijn. Moderne Joden hebben het recht en de plicht om de Tora te bestuderen in samenklink en samenspel met hun leef- en denkwereld. Wat eerdere generaties gezegd hebben is niet bepalend, maar wel van belang. *Conservative* geleerden nemen hun plaats in in een ononderbroken keten van uitleggers – met hun eigen arsenaal aan vragen, bronnen en methodes.
- **De *Halacha*** als bepalend voor het Joodse leven. De *halacha* is het geheel van Bijbelse voorschriften en rabbijnse bepalingen die zeggen hoe je als Jood moet leven. Voor het Jodendom is juist dat – heel concreet wat je wel en niet doet – het belangrijkste. Dat geldt ook voor het *Conservative Judaism*, dat ook de heiligheid van de mondelinge overlevering en het gezag van rabbijnen erkent.
- Ten slotte de meest basale kernwaarde, onderliggend en bepalend voor al het genoemde: **geloof in God**. Haal dat weg, en alles rafelt uit elkaar. Wel is het zicht van mensen op God beperkt. Opmerkelijk dat in de Bijbel bij openbaringen van God vaak ook van een wolk sprake is. God bleef verborgen ook als Hij zich openbaarde.¹² God laat meer van zich horen dan zien. Hij is ook meer

¹² “God was concealed even when He revealed.” aangehaald uit Abraham Joshua Heschel, *God in Search of Man*, p. 163

Het gaat om een organische en coherente wereldbeschouwing, die het best gevat kan worden in zeven kernwaarden die van gelijke waarde zijn

gevoelde/ervaren aanwezigheid dan zichtbare. Hij is én ver en hoog, én nabij; transcendent en immanent.

Actualiteit

Van de beschrijving van de ideeën nu naar de huidige situatie. Onlangs nog verscheen een rapport van het PewResearchCenter, *A Portrait of Jewish Americans*.¹³ Daaruit blijkt dat een al langer bestaande tendens drastisch doorzet: inmiddels rekent nog maar 18% van alle Joden in de USA zich tot de *Conservatives* (vergelijk: ruim 40% in 1971, 38% in 1990, 26% in 2006; in hetzelfde rap-

Een andere reactie: Micah Gottlieb schreef hoe hij zich in de steek gelaten voelde door het *Conservative Judaism* (in Amerika); hij ging uiteindelijk over naar de orthodoxie omdat hij daar meer gemeenschap ervoer, en een toewijding aan leven volgens de *halacha* die hij bij de *conservatives* pijnlijk miste. Onder zijn artikel kwamen veel reacties met herkenning.¹⁵ Er kwam ook een antwoord op in een artikel met als kop: “*Conservative Judaism* kan dan te kort schieten, maar de ideeën ervan doen dat niet.”¹⁶ De auteur erkent dat de *conservatives* niet zo’n makkelijk aan te wijzen identiteit hebben als de Orthodoxie met zijn “trouw aan de Tora” of de *Reform* beweging met z’n focus op *Tikoen Olam*, sociale actie. Maar het is wel de plek waar traditie en moderniteit in dialoog en debat zijn. Dat spoor ziet de auteur nu ook elders: ook binnen de Orthodoxie zijn er plekken waar de ideeën gestalte krijgen, in wat hij noemt een nieuwe “Liberale Orthodoxie” of “Open Orthodoxie”.

In Israël

In Israël is het anders dan in Amerika. “Masorti Jodendom is Israëls snelst groeiende religieuze beweging” – aldus hun website.¹⁷ Maar het gaat nog steeds om een kleine minderheid. In een recent onderzoek bleek 3,2% (ongeveer een kwart miljoen) van de Israëli’s affiniteit te hebben met de *conservatives*. Er zijn nu 70 gemeenten; in de laatste paar jaar zijn er tien nieuwe bijgekomen. Er is een actieve jeugdbeweging. “Ja, we zijn een minderheid, maar wel een die telt. We raken duizenden Israëli’s, in de manier waarop we gestalte geven aan onze Joodse identiteit.”¹⁸

port blijkt 35% *Reform*, 10% orthodox). Daarop kwamen verschillende reacties, die een inkijkje geven in wat er leeft en speelt. Eén reactie wijst erop hoe in andere delen van de wereld de *Masorti*-beweging groeit en bloeit, bv. in Hongarije en Latijns Amerika.¹⁴

13 www.pewforum.org/2013/12/03/infographic-survey-of-jewish-americans/
14 blogs.timesofisrael.com/masorti-judaism-is-growing-and-thriving/

15 forward.com/articles/186693/how-conservative-judaism-lost-me/

16 blogs.timesofisrael.com/conservative-judaism-may-be-failing-but-its-ideas-are-thriving/

17 www.masorti.org

18 Yizhar Hess in een video “What’s new about Masorti?”, zie www.masorti.org

Contacten met Conservatives

In Jeruzalem hebben we op verschillende manieren contact met conservatives. De belangrijkste zijn:

- Onze contacten met het Schechter-Instituut, een opleiding voor rabbijnen. Deze hebben er toe geleid dat er een aantal bijzondere mini-conferenties zijn geweest, van twee of drie dagen, waar studenten van deze opleiding spraken met deelnemers aan een (mede) door het CIS georganiseerde studiereis (zie impressies van een van deze conferenties in het artikel “Tempel, synagoge en kerk”, in “Vrede over Israël” jrg. 55 nr. 3)¹⁹
- Ik heb twee keer de zomer-oelpan van de Conservative Yeshiva in Jeruzalem gevolgd. Tegelijk zijn er veel mogelijkheden om lezingen bij te wonen, teksten te bestuderen en aan andere activiteiten mee te doen. Een aanrader voor wie modern Hebreeuws en/of meer over het (masorti) Jodendom wil leren!²⁰

19 www.kerkenisrael.nl/vrede-over-israel/voi55-3c.php

20 www.conservativeyeshiva.org/summer

Israël uniek¹ (1)

Ds. Aalt Visser

– *Waarom Israël (niet) bijzonder is* –

Dank voor uw uitnodiging om een bijdrage te leveren aan deze studiedag. U gaf mij de werktitel – *waarom Israël (niet) bijzonder is*. De titel die ik boven mijn bijdrage heb geschreven verradt mijn visie op die werktitel².

Intussen is die werktitel wel relevant. Recente ontwikkelingen binnen wat ‘de gereformeerde gezindte’ heet, tonen dat aan. In dit verband wijs ik op enkele boeken en berichten.

1. Herleving ‘vervangings­theorie’^{*3}

Dat de vervangingstheorie die vele jaren in de kerk heeft bestaan, – namelijk dat de voorrechten die met de roeping en verkiezing van Israël gegeven waren, zouden zijn overgegaan op de gemeente van Christus en dat na de komst van Christus het historische Israël geen rol meer speelt – nog steeds aanwezig is binnen orthodox-protestantse en reformatorische kerken, blijkt uit recente publicaties⁴.

“De discussie over kerk en Israël is weer opgelaaid” zo kopt een krant die dagelijks op de deurmat van zich refor-

matorisch noemde christenen valt. “Vooral de christelijke gereformeerde theoloog dr. Steven Paas sr. gooide met zijn boek ‘Christian Zionism Examined’ olie op het vuur: de kerk moet geen aparte plaats meer toekennen aan het na-Bijbelse Israël.⁵

Ik verwijs in dit verband ook naar de “Open brief over Israël aan Nederlandse christenen”, geciteerd in hetzelfde nummer van genoemd dagblad. In deze Open Brief van de hand van een aantal theologen rond dr. Paas sr. en de anglicaanse priester dr. Jos Strengtholt

- 1 Deze ‘digitale bijdrage’ is de uitgewerkte versie van de lezing zoals deze op 4 oktober 2013 in Kampen door Ds. A. Visser is gehouden.
- 2 De titel *Israël uniek* is ingegeven door het boek van Lance Lambert, *Israël is Uniek*, Nijkerk 1989
- 3 De met * aangegeven gedeelten zijn tijdens de studiedag voorgedragen.
- 4 Dat er al langere tijd sprake is van reactionaire beweging in dezen, blijkt onder andere uit het themanummer ‘Visie op Israël in de Sow-kerken, gereformeerde gezindte en evangelische kring’ van Kontekstueel, *Tijdschrift voor gereformeerd belijden nu*, 15e Jaargang nr. 6, juli 2001. Daarin schrijft o.a. J. Stelwagen: “Het voortsleepende conflict met de Palestijnen maakt het moeilijker de Israëli’s te zien als uitverkoren volk”. Expliciet waarschuwt hij ervoor weer niet terug te vallen in “het oude christelijke anti-judaïsme en superioriteitsgevoel”.

- 5 Arie de Heer en Maarten Stolk, *In debat rond Israël, kerk en christenzionisme*, RD 10-11-2012, n.a.v. Steven Paas, *Christian Zionism Examined. A Review of Ideas on Israël, the Church and the Kingdom*, Steven Paas; uitg. VTR, Neurenberg, 2012. Dr. Mulder merkt in dit debat hierover op: “Dit is de meest zuivere vorm van vervangingstheologie.”

*Theologische
Universiteit
Kampen van de
Gereformeerde
Kerken aan de
Broederweg*

Aalt Visser

Een Joods en een Palestijns jongetje als vrienden samen

Nederlanders zijn kritischer over Israël dan zo'n 15 jaar geleden

(Caïro), worden de door het Christen-zionisme beïnvloede reformatorische en evangelische broeders en zusters “opgeroepen om terug te keren tot de kernboodschap van de Schrift, zoals die in de Reformatie is herontdekt.” In deze brief staat met zoveel woorden: “Buiten Christus om geestelijk gefascineerd zijn door fysiek Israël kan het ‘sola’ van de genade slechts ondermijnen. We zijn geroepen terug te keren naar de verkondiging van het vrije aanbod van de genade van het Evangelie aan alle volken, inclusief alle kinderen van Abraham. Daartoe behoren ook alle Joden en Palestijnen.”⁶

Op 27-09-2013 kopt dezelfde krant: “Dr. Van Campen: Israël dreigt splijtzwam te worden in Gereformeerde Bond.”⁷ De erfenis van de jarenlange bezinning op Israël binnen de Gereformeerde Bond staat ter discussie, constateert dr. M. Van Campen. Zijn terugtreden uit het hoofdbestuur is volgens de emeritus predikant uit Ede niet los te zien van de jarenlange bezinning op de plaats van Israël binnen de Gereformeerde Bond.

Ik onthoud mij verder van enig oordeel met betrekking tot dit besluit omdat dit een interne bestuurskwestie betreft. Maar een en ander roept wel veel vragen op.⁸

2. Veranderende (politieke) visie

Ook met betrekking tot de *politieke* visie

6 De open brief was ondertekend door dr. M. A. van den Berg, predikant van de hervormde Morgenstergemeente in Zoetermeer; de Nederlands gereformeerde emeritus predikant drs. H. de Jong uit Zeist; de “gereformeerd-evangelische” theoloog dr. E. van der Meer uit Malawi en de gereformeerd vrijgemaakte emeritus predikant ds. W. Wierenga uit Midlaren.

7 Reformatorisch Dagblad (RD), 27-09-2013, Redactie kerk

8 Zie W. van Egdom en M. Stolk, *Erfenis van Israël*, gepubliceerd in Kruispunt (RD, 03-10-2013). Zij schrijven: “Een gesprek over de Bijbelse visie op Israël zou niet tot conflicten hoeven leiden. Toch is dat exact wat er nu gebeurt.”

op de staat Israël en de Palestijnse kwestie, lijkt zich in Nederland verandering voor te doen. Een recent onderzoek door de EO n.a.v. het 65-jarig bestaan van de staat Israël geeft aan dat Nederlanders kritischer zijn over Israël dan zo'n 15 jaar geleden.

Ik citeer uit dat onderzoek: “Een derde van de Nederlanders is kritischer naar de politiek van Israël dan vroeger. De helft van de Nederlanders vindt tevens dat de afscheiding (hek/muur) leidt tot schending van mensenrechten. Slechts 1 op de 7 Nederlanders zal Israël altijd blijven steunen en zegt dat Judea, Samaria, Oost-Jeruzalem en de Golan bij Israël horen.” Deze tendens van veranderende politieke visie op Israël is ook onder christenen bezig te veranderen.

3. Een Ander Joods Geluid

In dit kader noem ik ook de beweging *Een Ander Joods Geluid*. De voorzitter van deze beweging, de heer J. Hamburger en de adviseur van EU-beleid Israël/Palestina, de heer W.G. Aldershoff gaven onlangs in een krantenartikel⁹ hun visie over de Israëlische en Palestijnse rechten met betrekking tot de verdeling van het land. De Palestijnen zijn, volgens genoemde auteurs, door Israël in een vrijwel onmogelijke onderhandelingspositie gedrongen. Dat betekent dat de EU zich sterk moet maken voor een ook voor de Palestijnen aanvaardbare oplossing. Dat dit een zeer complexe materie is laat de reactie op dit artikel zien van Dr. Matthijs de Blois¹⁰:

“G. Aldershoff en J. Hamburger laten de geschiedenis van Israël ten onrechte beginnen bij de delingsresolutie uit 1947.” Dat heeft volgens De Blois grote consequenties. Hij voert een

9 RD, 10-09-2013

10 Universitair docent verbonden aan de afdeling staatsrecht, bestuursrecht en rechtstheorie van de faculteit rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht

pleidooi om terug te gaan naar het bindend besluit van de Volkenbond uit 1922, waarbij een veel groter gebied aan Israël is toegewezen, dat zou moeten dienen als Joods nationaal thuis¹¹.

Deze voorbeelden van verschuiving van theologische en politieke visie op Israël aan de rechterflank van kerkelijk Nederland, maken een bezinningsdag als deze zeer relevant, toegespitst ook op de vraag *‘Waarom is Israël (niet) bijzonder?’*

Eerst iets over dat ‘niet bijzonder’.

Kritische vraag

In 1970 verscheen het geruchtmakende geschrift *‘Israël- volk, land en staat’* dat door de synode van de Nederlandse Hervormde Kerk als kanselreiking werd uitgegeven¹². Aangaande het thema ‘land’ stelt het rapport, dat er naar het besef van Israël een volstrekte eenheid is tussen nationaal-politiek en geestelijk-godsdienschtig leven. De grond voor dit zionisme zou liggen in de Bijbel waarin de blijvende band tussen Israël en het land van de belofte wordt benadrukt onder andere in Amos 9:15 en Zacharia 8. Jeruzalem zou hier dan een speciale plaats in hebben. Maar hoe bijzonder is dan dit volk en dit land? Zou Israël ook niet gewoon een nummer kunnen zijn op een ranglijst van volken, dat vervangen kan worden door een ander volk? Anders geformuleerd: impliceert het verbond dat God sloot

11 RD, 11-09-2013

12 Dit geschrift (Handreiking) was het uitgangspunt voor de werkgroep Theologische Bezinning van het Centrum voor Israëlstudies (CIS), die zich intensief heeft beziggehouden met de vragen die het ontstaan en voortbestaan van de staat Israël stelt aan de christelijke theologie. In de bundel *Israël, volk, land en staat, terugblik en perspectief*, onder redactie van M. van Campen en G.C. den Hertog, Zoetermeer 2005, geven verschillende auteurs hun visie hierop weer.

met Abraham dat Israël ook als *natie* onopgeefbaar is?¹³

Niet bijzonder

In het gesprek tussen dr. Michael Mulder van het CIS met dr. Steven Paas sr., waaraan ik hierboven refereerde, laat laatstgenoemde zich hier in negatieve zin over uit: “Ik voel verbondenheid met Israël, maar niet meer dan met het Nederlandse of het Malawische volk.” Op de vraag van de gespreksleiders ‘of Christenen een andere God aanbidden dan Joden’, is zijn antwoord: „Inderdaad, want we kennen God alleen door Jezus Christus.” En even verder in het gesprek, als het gaat over het gebed voor Israël: “Natuurlijk moet er voor Israël worden gebeden, maar niet meer of minder dan voor bijvoorbeeld Nederland.” De verslaggevers van het gesprek tussen de beide heren concluderen dan: “Wie nog een aparte plaats voor het na-Bijbelse, etnische Israël in Gods heilsplan ziet, doet volgens de voormalige zendeling tekort aan het unieke werk van Christus. Van een toekomstig herstel van Israël in de heilsgeschiedenis is dan ook volgens hem geen sprake. Tussen het volk Israël in de Bijbel en nu mag geen isgelijkteken worden gezet, aldus Paas. Bovendien, zo is zijn mening, kan een overdreven liefde voor het volk Israël in geval van teleurstelling gemakkelijk omslaan in vormen van

13 Tot een kritische houding ten opzichte van de staat én het volk Israël roept ook het zogenaamde Kairosdocument (Nederlandse versie: *Het uur van de waarheid*). Op dinsdag 22 december 2009 werd in de Domkerk in Utrecht een document gepresenteerd aan de leiders van de PKN. Dit document is geschreven door een groep Palestijnse kerkleiders die in het document de kerk oproepen om zich ‘met liefde’ tegen Israël te keren. Dit document werd gepresenteerd als een ‘schreeuw van hoop waar geen hoop is’ en wees met een beschuldigende vinger in de richting van Israël. Israël is de bron van het lijden van de Palestijnse christenen. De ‘gruwelijke’ Israëlische bezetting moet aangemerkt worden als zonde en is de oorzaak van alle ellende.

Impliceert het verbond dat God sloot met Abraham dat Israël ook als natie onopgeefbaar is?

De visie van het Centrum voor Israëlstudies op de Handreiking uit 1970

antisemitisme. „Denk aan de reformator Maarten Luther, die het boekje ‘Over de Joden en hun leugens’ schreef, zo waarschuwt hij ten slotte.”¹⁴

Die laatste opmerking neem ik ter harte. Maar wordt met wat Paas eerder opmerkt niet met één grote armzwaai alles wat in de afgelopen 50 jaar aan nieuwe inzichten over Israël in de theologie naar voren is gebracht, van tafel geveegd?

Gelet op bovenstaande getuigt het van moed van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt om – met de vlag van deze bijzonder studiedag in top – van wal te steken, terwijl een storm van kritiek op de zogenaamde ‘Israëltheologen’ over de gereformeerde wateren raast en mensen op posities, waarop zij zich door Gods Geest geleid weten, aan het wankelen brengt.

14 Vergelijk G. van de Brink en C. van der Kooi in *Christelijke Dogmatiek* (2012), pag. 607. Genoemde auteurs merken in hun uitleg van het woord jodendom nog op, “dat de traditionele beeldvorming rond het antieke jodendom als door en door legalistisch onjuist is. Er zal op zijn minst met meer nuance gesproken moeten worden (temeer omdat er natuurlijk een verband is met Luthers radicaal-negatieve beeld van het antieke jodendom en zijn felle antisemitisme)”. Van de Brink en Van der Kooi gebruiken in dit verband de term ‘joods ethnocentrisme’, iets waartegen Paulus zich keerde. “Paulus zag in dat ethnocentrisme echter geen geïsoleerd kwaad, maar een concretisering van de algemeen-menselijke neiging om zich te beroemen op eigen kwalificaties of prestaties in plaats van alleen te vertrouwen op het werk van Christus. Daarom heeft zijn rechtvaardigingsleer ook een veel algemenere strekking dan dat ze slechts in het kader van de joods-christelijke verhoudingen begrepen zou moeten worden” (608). Als deze conclusie juist is, relateert dit ook sterk de kritiek die onder andere door dr. Paas sr. naar voren wordt gebracht op het ‘christenzionisme’, dat hij zelf omschrijft als “mensen met een niet in de Schrift te funderen fascinatie voor het na-Bijbelse Israël”. Alsof het na-Bijbelse Israël en het huidige jodendom ten principale een ander Israël zou zijn dan het Israël en jodendom in de tijd van Paulus. Blijkbaar is voor Paulus het joodse ethnocentrisme geen hindernis om zich met hart en ziel verbonden te weten met zijn eigen joodse volk.

Hermeneutische kwestie*

Het moge duidelijk zijn dat hier op de achtergrond een enorm hermeneutisch vraagstuk zit. De hermeneutische kwestie die hier aan de orde is, gaat onder meer over de vraag of het Israël in het Nieuwe Testament een ander Israël is dan het huidige en of er met de komst van Christus wezenlijk iets veranderd is met betrekking tot de Oudtestamentische beloften die specifiek aan Israël als volk en land gegeven zijn. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is van belang dat duidelijk is wat we precies bedoelen met ‘Israël’.

Begripsbepaling*

Als wij over Israël spreken hebben we het dan over de staat Israël of over het Joodse volk? En als het over het Joodse volk gaat, hebben we het dan over het bijbelse volk Israël of over het Israël van nu? Of – en dat is een vijfde mogelijkheid – bedoelen we met Israël alleen het Joodse geloof, het zogenaamde jodendom, wat in de theologische wereld ook wel wordt aangeduid met ‘de synagoge’? De vraag die hierbij opkomt, is of wij deze aanduidingen wel van elkaar kunnen scheiden. Met Van den Brink en Van der Kooi in hun *Christelijke Dogmatiek* (2012) kies ik er voor Israël te beschouwen “als een aanwijsbare volksgemeenschap waaraan God zich heeft geopenbaard en zijn beloften heeft geschonken”. Daarmee is Israël zowel een etnische als een godsdienstige grootheid. In het Oude Testament (Tenach) vallen deze doorgaans ook samen. In het verbond dat God met Abraham sluit komt ook het land mee. Dit brengt mij tot de stelling: Israël is uniek.

Bijbels getuigenis*

Voor een fundering van deze stelling neem ik mijn uitgangspunt in Hosea 14:7. Daar lezen wij: “zijn (Israëls) pracht zal zijn als die van de olijfbom” (HSV). Uit Jeremia 11:16 wordt duidelijk dat God

deze olijfboom zelf geplant heeft. Ook lezen we daar dat er takken zullen worden afgehouden. God kan blijkbaar met die olijfboom doen wat Hij wil. Israël bestaat als volk én natie bij de gratie van God. Hij heeft Israël verkoren, niet omdat het beter zou zijn dan de andere volken. In Deut. 7:6-8 wordt dit met zoveel woorden gezegd: “*Want u bent een heilig volk voor de HEERE, uw God. De HEERE, uw God, heeft u uitgekozen uit alle volken op de aardbodem om voor Hem tot een volk te zijn dat Zijn persoonlijk eigendom is. Niet omdat u groter was dan al de andere volken heeft de HEERE liefde voor u opgevat en u uitgekozen, want u was het kleinste van al de volken. Maar vanwege de liefde van de HEERE voor u, en om de eed die Hij uw vaderen gezworen had, in acht te nemen.*” Nu kan er veel met die olijfboom gebeuren, maar – en dat getuigenis klinkt door in zowel de Tenach als ook in het Nieuwe Testament – **zijn wortel blijft**. Omdat God zijn volk nooit heeft verstoten en ook nooit zal verstoten in eeuwigheid.

Daarvan getuigt Paulus in Romeinen 11 op zeer indringende wijze: ‘*Heeft God zijn volk verstoten?*’ Met deze vraag stuwt de apostel zijn betoog naar een climax¹⁵.

Israël, het slechtste jongetje van de klas, ongehoorzaam is tot op het bot, een olijfboom die het waard is met wortel, stam en tak te worden gerooid, toch *niet verstoten!*

Alle pogroms tegen de Joden en Shoah ten spijt. De Eeuwige is trouw aan Zijn woord.

De vraag ‘heeft God zijn volk verstoten?’ wordt dan ook door Paulus gepareerd met een krachtig: ‘*volstrekt niet!*’

De apostel is zelf een voorbeeld van deze trouw van God¹⁶. En met hem al degenen die God Zichzelf heeft doen

overblijven als concrete gestalte van de ‘zevenduizend die hun knie niet voor de Baäl hebben gebogen’. De profeten spreken met het oog hierop over het ‘overblijfsel’ of de ‘rest’. Die ‘rest’ is geen restafval, dat je naar believe kunt omvormen in of vermengen met ander materiaal, waarbij het oorspronkelijk materiaal onherkenbaar wordt. Het gaat hier om een *levend* overblijfsel. Jesaja heeft het in hoofdstuk 11 over een tronk. Het is dezelfde stam als waaruit de Messias Jezus geboren is. Zo is en blijft de zaligheid uit de Joden.

Vervreemding en verkiezing

Daarmee wordt het feit dat een (groot) deel van Israël zijn Messias verworpen heeft, niet gebagatelliseerd. Bevangen door een geest van diepe slaap, is hun ontgaan wat met hun Messias is gedaan. ‘Ogen om niet te zien’ en ‘oren om niet te horen’ hebben velen tot op de huidige dag.

Zonder aan hun eigen verantwoordelijkheid in dezen voorbij te gaan moet het Schriftwoord blijven staan: *God heeft hun gegeven een geest van de diepe slaap, tot op de dag van heden*” (Rom. 11:8)

Dit is gebeurd aan Israël, opdat door hun val de zaligheid de heidenen zou toekomen!

Maar dat is hier niet het laatste wat over Israël wordt gezegd: “Als dan hun val voor de wereld rijkdom *betekent* en *het feit dat zij achteropkomen rijkdom voor de heidenen, hoeveel te meer hun volheid!*” (vs. 12). Voor zover hier sprake is van verwerping door God, is deze temporeel. God zal de dode takken, die (tijdelijk) zijn afgehouden van de olijfboom, opnieuw inplanten. Als het leven uit de doden zal dat zijn. Wee ons als wij deze Schriftwoorden wegredeneren met een ecclesiologie waarin de nodige zelfreflectie ontbreekt.¹⁷

15 Vgl. A. Visser, *Gods olijfboom*, Theologia Reformata, jaargang 50, nr. 2, juni 2007, pag. 109-113
16 Rom. 11:1

17 Vgl. Handreiking “*Israël, volk land en staat*”: “De kerk heeft, evenals Israël (cursief A.V), altijd naast tekenen van haar identiteit ook tekenen van vervreemding getoond” (p. 20)

De vraag ‘heeft God zijn volk verstoten?’ wordt door Paulus gepareerd met een krachtig: ‘volstrekt niet!’

Acceptgiro niet ingevuld of niet meer voor het grijpen?

U weet vast nog wel dat u in september jl. van ons een brief hebt ontvangen. In die brief deelden wij u mee dat wij voor de verspreiding van ons blad *Vrede over Israël* aangewezen zijn op vrijwillige bijdragen van onze lezers. Bij de brief was daarom ook een acceptgiro gevoegd.

Een aantal lezers van *Vrede over Israël* heeft al gereageerd en een bedrag overgemaakt. Hartelijk dank daarvoor!

Het totaalbedrag dat wij tot nu toe ontvingen is echter niet genoeg om de verspreiding van *Vrede over*

Israël volledig te kunnen bekostigen.

Wanneer u de ontvangen acceptgiro¹) niet meer bij de hand hebt en u ons blad toch wil steunen kunt u uw bijdrage alsnog overmaken naar bankrekeningnummer 365271 (IBAN: NL19INGB0000365271) t.n.v. Dep. Kerk en Israël CGK te Veenendaal.

¹ de acceptgiro die wij u toezonden is ingaande 1 februari 2014 niet meer bruikbaar, omdat de banken dan alleen nog de nieuwe IBAN-acceptgiro verwerken.

Colofon

Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
drs. R. Jansen
ds. D.J.K.G. Ruiter

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
keesvandenboogert@kpnmail.nl

Website

www.kerkenisrael.nl

Contact

e-mailadres info@kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Ghandistraat 2
3902 KD Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lk@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexanderpark 133
3905 CD Veenendaal
tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
penningmeester@kerkenisrael.nl
Bankrekeningnummer
NL19 INGB 0000 365271,
t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref.
Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.